

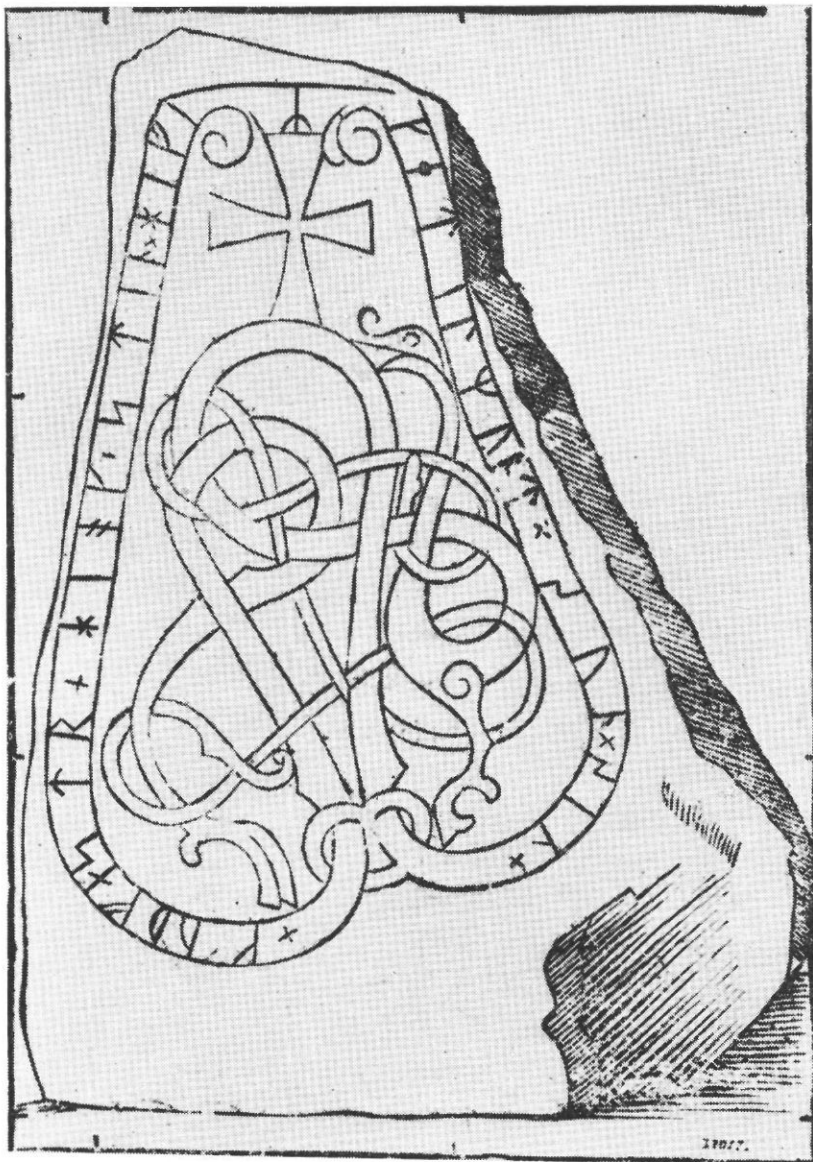

Fig. 452. U 918. Blacksta, Jumkils sn. Efter B 437.

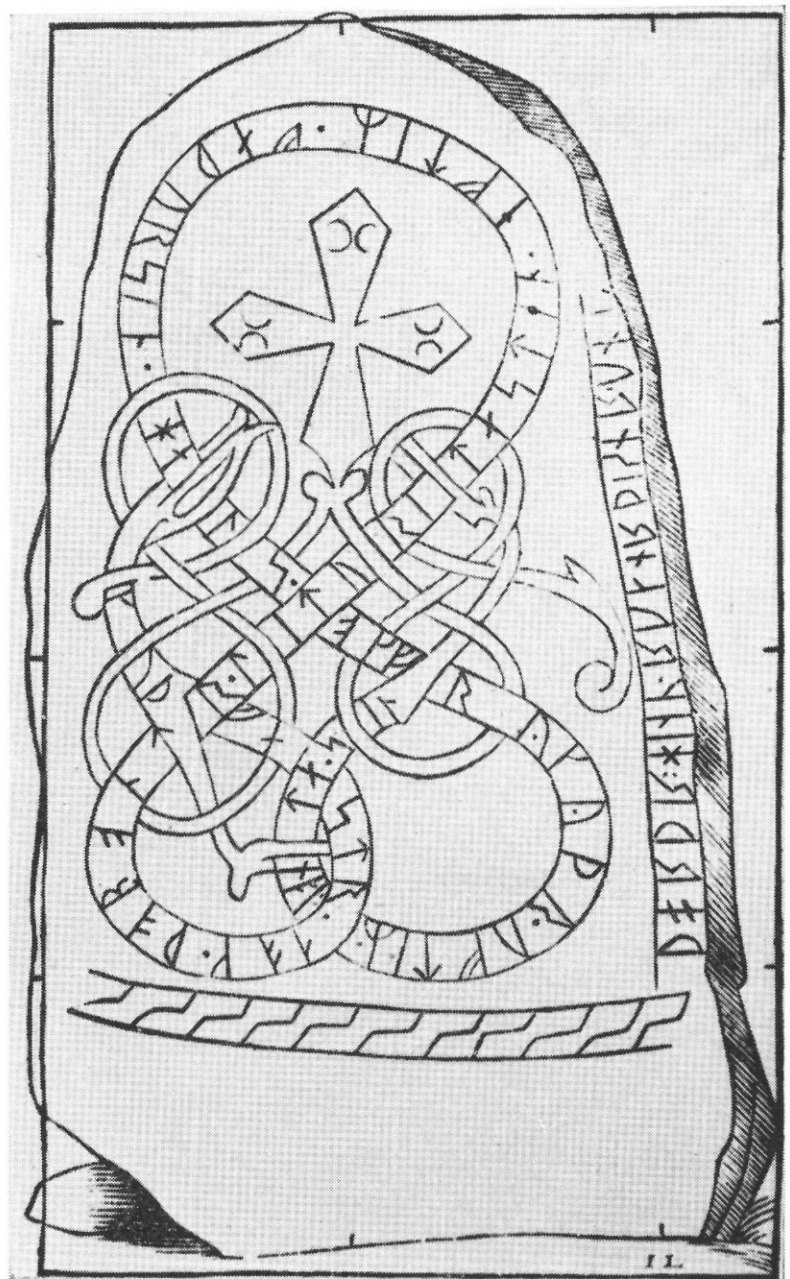

Fig. 453. U 919. Blacksta, Jumkils sn. Efter B 439.

919. Blacksta, Jumkils sn.

Pl. 178.

Litteratur: B 439, L 170, D 1:205. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 347; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 54; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 278; UFT h. 5 (1876), s. 17; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 114; B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 208; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 439); Dybeck a. a.

Runstenen står invid östra kanten av landsvägen Uppsala—Åkerby—Harbo, framför lägenheten Blackstaborg, omkring 200 m. NV om Blacksta. Ristningsytan vetter åt SV. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

I *Ransakningarna* (1672) omtalas, att vid »Blackstad östan om byen [finnas] 2 stehnar på-skrifne». Peringskiöld: »Wid Blackstad finnas två Runostenar, then första i åkeren omkullfallen, som med stort besvär i min närwaro igen vprättades» (B 439 och L 170: »Blacksta»). — O. Celsius har granskat inskriften den 12 juli 1726. — Dybeck: »Denne med mycken omsorg ristade

sten står vester ut från Blackstad, vid ofvannämnde väg [d. v. s. landsvägen Uppsala—Harbo]». Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »utmed landsvägen vid Blacksta, två, stående en vid hvardera ändan af byn». *UFT* h. 5 (1876): »Stenen står vid landsvägen vid v. ändan af byn». — Det är av dessa uppgifter tydligt, att stenen nu icke står på ursprunglig plats. Den har tidigare stått på åkern Ö om byn. På Peringskiölds tid låg den omkullfallen men blev rest. När den har blivit flyttad, är okänt. På Dybecks tid stod den på sin nuvarande plats.

Ljusgrå granit. Höjd 1,97 m., bredd (på mitten) 1,32 m. Ett stort vackert stenblock med jämn yta. Framsidan är något konvext buktig. Ristningen, som är synnerligen väl bevarad, är jämnt och i allmänhet djupt huggen. På några ställen är den dock grundare, särskilt nedtill på v. sidan.

Inskrift:

kupfastr aok · þorontr · litu rita sten · eftir · faður sin · hals · ok frykuþr · yftir · bonta sin ·

þorþr · hiak · runar · þisar · ual

Guðfastr ok Þrondr letu retta stæin æftir faður sinn Hals, ok Frøyguðr æftir bonda sinn. Þorðr hiogg runar þessar val.

»Gudfast och Trond läto uppresa stenen efter sin fader Hals, och Frögunn efter sin man. Tord högg dessa runor väl.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 **k** är icke stunget; icke heller 53, 78 **k**. Hela namnet **kupfastr** är fullt klart. Det följande **aok · þorontr** hör till det grundast huggna (eller mest vittrade). Torde dock vara fullt säkert. Svagast äro 12 **p** och 14 **r**. Som hst i 17 **t** har ristaren använt en korsande ornamentslinje. Intet sk torde finnas efter 8 **r**; ej heller efter 22 **u**, 26 **a**, 40 **r**, 49 **k**, 66 **a**. 20, 24 **i** äro icke stungna. Däremot är 29 **e** sannolikt stunget, med ett kort streck mitt över hst. Även 31 **e** är sannolikt stunget; en fördjupning och ett kort streck finnes på h. sidan av hst. Namnet 44—47 **hals** är säkert. 52 **y** är sannolikt stunget. 54 **u** är troligen icke stunget. 57 **y** är tydligt stunget, med ett kort, lodrätt streck. Alla runorna vid stenens h. kant äro fullt säkra, om än delvis grunda. De äro ristade nedifrån uppåt och skola läsas från h. till v., alltså vänderunor. 90 **a** är säkert; icke **e**. Bst i 91 **l** är tydlig, ett par cm. t. h. om (ovanför) hst. Intet sk finnes framför 70 **p** och efter 91 **l**.

Hadorph och Leitz (B 439): 14 **b**, 29 **e**, 31 **e**, 52 **y**, 54 **y**, 57 **u**, 62 **i**. — Celsius: 14 **r**, 29, 31 **e**, 52, 54 **y**, 57 **u**, 62 **b**. — Dybeck: 14 **r**, 29, 31 **e**, 52, 54, 57 **y**, 62 **i**. — O. v. Friesen (1905): »Ristningens mönster elegant men ristningen tämligen ojämt och obehändigt utförd, likaså runorna». 12 **p** »är ej alldeles säkert, fördjupningarna t. h. om hufvudstafven kunna vara tillfälliga, ändarna förefalla dock att vara ristade. Möjligen alltså **iorontr**». 52 **y**; 54 **y**. 62 **b** är »missbildat».

Två bröder Gudfast och Trond ha jämte sin moder Frögunn låtit resa stenen till minne av sin fader Hals. Om namnet *Guðfastr* se U 606 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Om *Þrondr* se U 438. Namnet *Hals* är f. ö. ej belagt i någon svensk runinskrift. Men det finnes i en skånsk (DR 321). *DGP* har ytterligare ett par belägg ur latinska annaler från vikingatiden. Från medeltiden är namnet icke känt. Säkerligen är det ursprungligen ett tillnamn (liksom t. ex. *Fotr*). Det enda västnordiska exemplet är en man *Hals* på 900-talet, som är son till *Þórir leðrhals*; »det är tydligen faderns binamn, som föranlett det ovanliga namnet» (Lind). Om kvinnonamnet *Frøyguðr* (*Frögunn*) se U 53.

Om Gudfast är samme man, som har ristat den andra runstenen vid Blacksta, U 918,

är givetvis ovisst, då namnet icke hör till de alldeles ovanliga. Men osannolikt är det icke. Uttrycket *Þorðr hiogg runar þessar val* har väl samma innebörd som t. ex. *Rett let rista TóliR bryti* U 11, *Asmundr markaði runar rettar* U 346. En motsvarighet har det också i L 151 **skalti lit · sysla · merki · uel ok · þorþr · ok · apis**. Denna sten står vid Äskelunda i Bälunge sn, på ungefär 5 km:s avstånd från Blacksta. Allt talar för att Tord i båda inskrifterna är samme man. En runmästare Tord är icke känd från någon annan inskrift. E. Brate har framhållit, att »ristaren Tord liknar Öbbir genom runormens slingring i tre ringar samt brukar också på slingan den skarpa trubbiga vinkeln.» B. Bergman har sedan närmare utfört detta och påpekat, att ristningen på U 919 i huvudsak är komponerad efter mönstret av en annan runsten vid Äskelunda, signerad av Öpir (L 150, B 458). »Tord synes uti sin konst påperkad av Öpir och torde kunna anses som lärjunge till Öpir.» Detta förefaller vara riktigt. Förmodligen har Tord, som synes ha varit skicklig i yrket, ristat flera av de osignerade runstenarna i trakten.

Om formen **ual** se U 654.

920. Broholm, Jumkils sn.

Pl. 179.

Litteratur: Handlingar i ATA 1923, 1930, 1932; Brev från amanuensen A. Enqvist till O. von Friesen ^{8/9} 1923 (v. Friesens samling, UUB); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); S. B. F. Jansson i Fornvännen 1943, s. 315.

Äldre avbildningar: K. A. Gustawsson, foto 1930 (ATA).

Under arbete med uträtande av ett dike på gårdet strax V om landsvägen Uppsala—Harbo mellan Broholm och Blacksta påträffades hösten 1923 en dittills okänd runsten. Fyndplatsen var belägen omkr. 275 m. NV om vägskalet mellan landsvägen och allén upp till Broholms gård, vid foten av backen upp till Blacksta. Stenen låg på en dittills icke uppodlad liten holme i åkern tillsammans med några mindre stenar, enligt uppgift odlingsstenar, som ha uppkastats från åkern. Enligt antikvarien K. A. Gustawsson, som på Riksantikvariens uppdrag verkställde en undersökning på platsen, förefaller det »även troligt att runstenen körts upp på holmen från någon plats i åkern». Det är sålunda ej säkert, att fyndplatsen har varit runstens ursprungliga plats. — Då stenen var för stor för att kunna lyftas, sprängdes den sönder, och det visade sig först då, att den på den nedvända sidan bar en runristning. Bitarna hopsamlades och fördes till allén till Broholm, där de t. v. upplades. Här lagades stenen och restes år 1929, 5 m. V om landsvägen och 2 m. N om allén, med ristningsytan vänd mot landsvägen.

Granit(?), med ej särdeles hårt gryt. Höjd 2,25 m., över nuvarande markytan 1,97 m., största bredd 1,40 m. Genom sprängskottet har stenen brustit i flera större och mindre stycken. Särskilt i mitten har en del av stenen smulats sönder. Största delen av runslingan med inskriften har dock lyckligtvis blivit bevarad. Ytan har varit rätt ojämn. På v. sidan ligger ristningen på två olika plan. Ristningen är i allmänhet djupt huggen och tydlig; den är grund nedtill och upptill (korset och fågeln). Huggningen framträder med ljusare färg mot stenytan.

Inskrift:

iki - - r · auk - - - untr · þer : litu risa : stiñ : þinsa iftir · hipinbiurn : uk : fastbiurn : uk . . . fapur
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
sin · kup hialbi sialu þi - . . .
 70 75 80 85

Ingi- . . . ok [Ior]undr(?) þæir letu ræisa stæin þenna æftir Heðinbiorn ok Fastbiorn ok . . . , faður sinn. Guð hialpi sialu þæi[ra].

»Inge- . . . och Jorund(?) de läto resa denna sten efter Hedenbjörn och Fastbjörn och . . . , sin fader. Gud hjälpe deras själ.»